

LUNDS
UNIVERSITET

Litteraturvetenskapliga institutionen
Henrik Bengtsson LIVK01
Handledare: Per-Erik Ljung
2008-01-07

Att göra västvärldens bild till sin
– en postkolonial läsning av *Ett Öga Rött*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Kan en svensk roman läsas postkolonialt?	s. 1
2. <i>Ett Öga Rött</i> – en presentation.....	s. 3
3. Att befinna sig mittemellan.....	s. 5
3.1 ”Det Tredje Rummet”.....	s. 5
3.2 Identitetskrisen i <i>Ett Öga Rött</i>	s. 6
3.3 Identitet och klass.....	s. 8
4. Att göra västvärldens bild till sin.....	s.10
4.1 <i>Orientalism</i> – en introduktion.....	s.10
4.2 ”Orientalismens” funktioner i <i>Ett Öga Rött</i>	s.12
4.3 ”De andra” – fiktion och verklighet.....	s.16
4.4 Khemiri och ”det postkoloniala”.....	s.19
5. Slutord – Värdet av en postkolonial läsning.....	s. 20
Referenser.....	s. 22

1. Kan en svensk roman läsas postkolonialt?

Vid min andra läsning av Stefan Helgessons överskådliga, och högst insiktsfulla, samling texter, titulerad *Efter Västerlandet*, så väcktes mitt intresse återigen för ”de postkoloniala frågeställningarna”. Helgesson gör där en kort, men innehållsrik, postkolonial läsning av romanen *Robinson Crusoe*, samtidigt drar han paralleller till SVT:s *Robinson*. Denna läsning slog mig som både lärorik och fruktbar. Nyckelbegrepp och verktyg från den postkoloniala teoribildningen kan användas vid många läsningar för att ge givande resultat.

Språk är makt, så är även kunskap. Inom postkolonial teori står ofta relationerna mellan just språk och kunskap, samt de maktförhållanden som dessa skapar, i centrum. Jag anser därför – jag är långt ifrån den första – att många av de termer och frågeställningar som förs inom den postkoloniala debatten, kan (och bör!) stötas och blötas, ännu mer och även bredare, än vad de redan gör. Jag tror att det kan vara ytterst fruktbart att i ännu större utsträckning undersöka kulturens olika makt- och balansförhållanden. Relationerna mellan kulturella beskrivningar av verkligheten påverkar trots allt vår verklighet, och hur vi uppfattar den och varandra. Det är en frågeställning som söker reda ut relationer mellan makt, identitet och hur denna skapas, konkret och abstrakt, genom verklighet och genom text.

Trafiken av ”texter” och människor kan tyckas öka för varje dag, samtidigt som vår glob i alla tider trots allt har varit global. Globalisering innebär alltså en ökad ”trafik”. Men om fallet är så - att det som är fast, sakta men säkert, förflyktigas, det som till stor del var statiskt, nu lättare kan uppmärksammas - då anser jag att vi bör ta tillfället i akt.

Den postkoloniala teoretikern Homi Bhabhas texter behandlar ofta just det ”tredje rum” som detta bl.a. kan innebära, men även vad ett sådant då också skulle kunna generera:

[...] the theoretical recognition of the split-space of enunciation may open the way to conceptualizing an international culture, based not on the exoticism of multiculturalism or the diversity of cultures, but on the inscription and articulation of culture's hybridity. To that end we should remember that it is the 'inter' – the cutting edge of translation and negotiation, the in-between space – that carries the burden of the meaning of culture. It makes it possible to begin envisaging national, anti-nationalist

*histories of the 'people'. And by exploring this Third Space, we may elude the politics of polarity and emerge as the others of our selves.*¹

Syftet med denna uppsats är framförallt att försöka visa, samt diskutera, vad en postkolonial läsning kan vara, och vad den kan ge. Jonas Hassen Khemiris *Ett Öga Rött*² kommer att vara ämnet för min läsning, alltså mitt primärmaterial. Genom olika närläsningar av denna roman vill jag undersöka relationerna mellan språk, makt och identitet.

Huvudsakligen kommer jag, med hjälp av postkolonial teoribildning, att försöka utröna hur romanens huvudkaraktär och berättare, Halim, förhåller sig till sig själv, och sin verklighet.

Min teoretiska grund kommer att ligga hos de postkoloniala teoretikerna Edward Said och Homi Bhabha. Jag vill dock påpeka att jag har valt delar av det ytterst breda fält som postkoloniala studier är. De termer som jag har valt att använda mig av, har framförallt med identitetskapande och kulturella dikotomier - alltså olika slags former av schablonmässiga motsatsbilder – att göra. Jag kommer att fokusera på termer som t.ex. ”otherness”, ”in-between”, ”västerlandet/orienten” och ”det tredje rummet”.

Jag kommer till stor del att koppla min primärlitteratur till dess författare, eftersom jag anser att Khemiris författarskap är primärt för många av de trådar som jag vill följa i denna uppsats. Inledningsvis kommer jag att presentera *Ett Öga Rött*, dess form och dess innehåll. Jag kommer sedan att presentera teoretiska termer som ”det tredje rummet”, för att därefter väva ihop detta med delar i *Ett Öga Rött*. Efter detta följer en kort presentation av Suids term *Orientalism*, varvid jag därefter ämnar använda vissa av Suids resonemang som tolkningsverktyg vid närläsningar av utvalda delar ur *Ett Öga Rött*. I samma del vill jag försöka mig på en frågeställning kring att definiera sig utifrån bilden av ”det andra”, eller att göra motsatsen, definiera sig som just ”det andra”. Därefter vill jag ägna en kortare del av uppsatsen till några reflektioner kring hur mottagandet av romanen kan tolkas som en del av min postkoloniala läsning, av just romanen. Slutligen följer en sammanfattande del där förhoppningsvis mina mål har nåtts och givande frågeställningar kan vädras.

¹ Bhabha, Homi K: *The Location of Culture*, Routledge, New York, 1994, s. 56

² Khemiri, Jonas Hassen: *Ett Öga Rött*, Norstedts, Stockholm, 2003

2. *Ett Öga Rött* – en presentation

Ett Öga Rött är framförallt en utvecklingsroman. Vi får följa den 15-åriga Halim, och hans umbäranden i jakten på just ”identitet”. Romanen berättas genom Halim och hans dagbok, vilket innebär ett högst subjektivt berättarjag. Detta tydliggörs också vid flera tillfällen, och på olika nivåer i texten. *Ett Öga Rött* publicerades 2003 av Norstedts förlag och fick mycket goda recensioner, och mottog även flera litterära priser.³

Ramberättelsen kretsar kring Halim, och till stor del kring dennes förhållande till sin far, Otman. Halims far invandrade för många år sedan till Sverige, och trycker ständigt på vikten i att integrera sig i det svenska samhället. Otmans fru, tillika Halims mor, har gått bort, och både far och son tampas med sorgen efter denne. Efter att tidigare ha bott i Skärholmen, så väljer Otman att flytta till Södermalm med sin son, vilket innebär en helt ny skola, och miljö, för Halim. Otman menar att det är viktigt att integrera sig i det svenska samhället, och att bo i Skärholmen, med allt vad det kan innebära, endast skulle motverka detta. Halim delar inte denna åsikt. Halim tycker sig känna tröst i sina samtal med Dalanda, en äldre dam som ständigt hänvisar till arabiska citat och arabisk historia för att finna tröst. Hon påminner även ständigt Halim om att han inte alls är svensk, utan en stolt arab, vilket han aldrig bör glömma. Hon menar att inget finns, som är viktigare än en persons rötter, och att dessa aldrig bör glömmas. Halim anser att hans far har glömt sitt ursprung. Ett ursprung som han också anser är sitt, trots att han är född i Sverige. En dragkamp uppstår därför mellan Halim och hans far, men framförallt inuti Halim själv. Halim anser att han har genomskådat allt från ”integrationsplanen”, till ”det svenska” och sin far. Han väljer därför att fullt ut definiera sig till det han anser vara motsatsen till en ”svenne”. Denna motsats anser han vara ”blatten”, eller rättare sagt, revolutionsblatten. Detta innebär att det språk som *Ett Öga Rött* berättas genom är Halims egna hemmasnickrade ”blattesvenska”; alltså, för en egen identitet, krävs ett eget språk.

Författaren till romanen, Jonas Hassen Khemiri, är född 1978 i Stockholm, och uppvuxen på Södermalm. Hans mor är född i Sverige, och hans far invandrade till Sverige från Tunisien. Khemiri beskriver på förlagets hemsida och i flertalet intervjuer att romanens huvudkaraktär Halims identitetssökande till stor del kan härledas till Khemiris egna tankar i

³ Jag kommer att återkomma till just mottagandet av romanen och dess författare senare i uppsatsen.

tonåren, han skriver: *”Den har kanske skrivits för att ge röst åt en person som jag en gång varit, långt innan jag svennefierade mig med studier i litteraturvetenskap och internationell ekonomi.”*⁴ Detta är en av anledningarna till att jag anser det givande att, i denna uppsats, dra vissa paralleller mellan romanens huvudkaraktär och dess författare i mina resonemang. Det är dock viktigt att påpeka att jag genom dessa paralleller aldrig vill sätta likhetstecken mellan författaren och hans fiktiva romankaraktär. Paralleller finns nämligen enligt mig endast att finna i frågan om liknande funderingar och erfarenheter.

Khemiri har också uttalat sig om bokens och dess mottagande på ett sätt som jag finner intressant, men som också visar på insikter inom det postkoloniala litterära fältet:

Jonas Hassen Khemiri har tänkt mycket på kopplingen mellan språk och makt. Han har inspirerats av kreolförfattare som Patrick Chamoiseau, mannen som när han skrev om sin hemö Martinique i Västindien upprörde fransmännen genom att helt respektlöst blanda den kreolfranska som talas i Fort-de-France med korrekt bokfranska.
*– Det gäller att våga vidga och förändra språket så att det står i samklang med den berättelse man vill skriva, det har jag lärt mig av Chamoiseau. Jag hade inte kunnat skriva historien om Halim utan att använda Halims språk. Men många har blivit provocerade, och det är intressant. Den svenska identiteten är på väg att förändras, och det gör somliga upprörda.*⁵

Det blir tidigt tydligt att Khemiri finner frågor både om identitetsbyggande och om maktförhållanden högst intressanta, och jag vill försöka visa på att hans roman kan vara präglad av detta. Genom att varva utvalda delar av *Ett Öga Rött* med teoretisk diskussion, samt återkopplingar till Khemiri som referensskälla, vill jag i kommande stycken försöka belysa detta.

⁴ Jonas Hassen Khemiri om *Ett Öga Rött*, Norstedts Förlags hemsida (Utskrift finns i författarens ägo)

⁵ Svensson, Gert: ”Språket – identitetsskapare och maktmedel”, *Dagens Nyheter*, Nätupplagan 2004-08-02 (Utskrift finns i författarens ägo)

3. Att befinna sig mittemellan

3.1 ”Det Tredje Rummet”

Ett nyckelord hos den postkoloniala teoretikern Bhabha är utan tvekan ”ambivalens”. Stora delar av den postkoloniala diskursen kan kännetecknas av just ordet ambivalens, eller ”in-between”, och ofta även ”otherness”. Ibland får det känneteckna författarens situation eller känslor, ibland författarens fiktiva värld och dess karaktärer. Ofta kännetecknar det bägge delarna, fiktion och verklighet.

Det talas i Sverige ofta om det moderna globaliserade - eller mångkulturella - samhället, samt hur de olika kulturerna bebor denna nya värld ”likt rätterna på ett smörgåsbord”. I *Efter Västerlandet* tar Helgesson upp just hur Bhabha väljer att definiera denna ambivalens, och frågan om ett (o)möjligt ”smörgåsbord”:

Tillsammans med andra »marginella« grupper befinner sig invandrarna särskilt påtagligt i ambivalensens kraftfält, de är placerade i det han benämner »det tredje rummet«. Denna situation är, märk väl, inte det samma som »kulturell mångfald«. Bhabha avvisar uttryckligen termen som en liberal missuppfattning. I dagens samhällen föreligger ingen »kulturell mångfald«, inget smörgåsbord av sinsemellan åtskilda heljutna kulturer. Hävdar man det legitimerar man ytterst sätt den etniska rensningens politik. Det som däremot finns och måste bejakas, menar Bhabha, är den »kulturella skillnaden«, en term som på ett bättre sätt beskriver till exempel invandraridentitetens position som annorlunda men instabil.⁶

Bhabha tar i *The Location of Culture* upp hur viktigt detta ambivalensens tredje rum kan vara, för möjligheten, eller svårigheten, till skapandet av självkänsla: ”*These 'in-between' places provide the terrain for elaborating strategies of selfhood – singular or communal – that initiate new signs of identity, and innovative sites of collaboration, and contestation, in the act of defining the idea of society itself.*”⁷

Bhabha visar även på begreppets inverkan på kulturdebatten, men också dess inverkan på kulturer på ett mer generellt plan: ”*It is only when we understand that all cultural*

⁶ Helgesson, Stefan: *Efter västerlandet*, Natur och Kultur, Stockholm, 2004, s. 106-07

⁷ Bhabha, s. 2

statements and systems are constructed in this contradictory and ambivalent space of enunciation, that we begin to understand why hierarchical claims to inherent originality or 'purity' of cultures are untenable..."⁸

Jag vill redan här passa på att påpeka att Bhabha själv främst använder detta begrepp för att belysa "traditionellt postkoloniala" situationer. Men jag vill också påpeka att jag uppfattar detta begrepp som applicerbart på de flesta situationer där någon form av utanförskap uppstår, även om det då är existentiellt och/eller samhällsstrukturellt relaterat. En sådan situation anser jag att romankaraktern i *Ett Öga Rött*, Halim, befinner sig i.

3.2 Identitetskrisen i *Ett Öga Rött*

Ett Öga Rött behandlar, enligt min läsning, framförallt temat identitet, och sökandet efter självkänsla. Flera delar i texten uttrycker också mycket av just den ambivalens och osäkerhet som man kan finna i Helgessons beskrivning av "det tredje rummet".

I följande sekvens uttrycks just känslan av en osäkerhet från den värld som bemöter huvudpersonen Halim, men också den osäkerhet som han känner, inför hur han anser sig bli bemött:

Direkt när jag kom in jag kände kassatjejen kollade av mig. Hon såg lite horig ut med ansiktsvårta på hakan och största röda läpparna. Snabbt hon tog luren och jag är ingen färsking, såklart jag fattade vad som var på gång. Cirka halv minut senare aina dök upp i form av hyrd Abab-vakt. Han hejade och sen han gick runt med sina muskler på hjälpänn och spelade bonanza. Men denna gång Halim lyckades sansa. Skit i jävla fittvakten, skit i blickar, du är här för köpa parabol, hitta billigaste, bär till kassan och flasha sen med sedlarna så dom fattar vem det är dom jddrar med: ingen ligist, istället revolutionsblatten.⁹

Först och främst bör det påpekas att karaktären Halim är ung individ som även själv är fylld till bredden av starka fördomar, schablonmässigt kvinnoförakt, rasistiska fördomar och allmän känslomässig förvirrig. Det ges här även uttryck för en negativ bild, från både individen, och dennes omvärld. Halim verkar vara uppfylld utav tanken om att vara annorlunda, att befinna sig mittemellan p.g.a. sitt utseende och sin fars utländska ursprung. Kassörskan och vakten är antagligen även de belastade med fördomar om individer som kan

⁸ Bhabha, s. 54-55

⁹ *Ett Öga Rött*, s. 68 (Jag har valt att inte kursivera citat tagna ur den skönlitteratur jag här använder. Istället är citat från facklitteratur och artiklar kursiverade. Detta för att tydligare skilja min primärlitteratur från min sekundärlitteratur)

uppfattas som invandrare, och att de då skulle kunna utgöra en större säkerhetsrisk i en butik. Vi får alltså en situation där båda parter till viss del misstänker varandra, eller åtminstone fabricerar misstankar.

Jag vill mena att denna sekvens ger en fullödlig demonstration av den sortens ambivalens som genomsyrar många människors, men framförallt alienerade människors, vardag. En ambivalens som kan ha sitt ursprung i en individs ”ytliga identitet”, utifrån betraktarens ögon, men också ”inre identitet”, utefter hur samma individs självbild ser ut speglad mot sin omvärld. I en intervju med författaren, Khemiri, gestaltas det hur han vid en resa till mellanöstern, på ett personligt plan upplevt en liknande ambivalens baserat på utseende, ursprung och identitet: ”Där blev han påmind om sitt eget utanförskap, att finnas mitt emellan, svensk och arab, svensk mamma, tunisisk pappa. Han blev stoppad vid israeliska vägspärrar och tagen för arab. Men möttes också med misstänksamhet från palestiniernas sida.”¹⁰

Halim fyller sig i sina identitetstvivel med tanken om att bli den ”överlägsna”, den mest intellektuella, och på så sätt vinna respekt och makt. Han tänker därför bli, som han själv uttrycker det, en *tankesultan*, en *revolutionsblattefilosof*. Halim försöker att skapa en bild, eller ett mönster, som kan hjälpa honom att teoretisera kring, och förstå, sin verklighet:

I dag på skolvägen jag skummade Metro och fin syn på en liten artikel som visade Dalanda hade rätt när hon sa Integrationsplanen var startad. [...] I samma tidning det stod reportage som sa polisen ska börja göra hårdare tag mot svarttaxi. Såklart jag fattade det var också som attack mot oss blattar för vem har någonsin sett en svenne ge svarttaxi? Jag sparade tidningen för att ta hem till pappa. Den var solklaraste bevis på att politikerna gör allt för att vända blattar till svennar. Medan jag smög in på massa nya toaletter och målade väggarna och speglarna med stjärnor och månar jag svor jag kommer för alltid stå tvärtemot svennefieringen. Aldrig jag kommer äta sur strömming med sillnubbe på Skansen eller dansa smågrodor i träskor runt tontigaste midsommarstång. Aldrig jag kommer låta politikerna förbjuda buffalos eller spänniströjor eller höja hårvaxpriser.¹¹

Genom att teckna bilden av den förvirrade och sökande Halim, anser jag att Khemiri lyckas med ett litterärt, men också pedagogiskt, konststycke. Här avväpnas fördomens ständiga begränsning, men pekar också på fördomen som en samhällsstruktur. Den ambivalenta individens skräck för att ofrivilligt ses som det andra, men också hur denne i

¹⁰ Kellberg, Christina: ”Med huvudet fullt av vimmelkanter”, *Dagens Nyheter*, Nätupplagan 2003-08-10 (Utskrift finns i författarens ägo)

¹¹ *Ett Öga Rött*, s. 55-56

vissa lägen väljer att identifiera sig som – eller utifrån – ”det andra”. Halim frammanar förhållanden som kan hjälpa honom att välja sida, och det blir ofta lättare för en osäker individ om dessa bara är två. Khemiri lyckas, på ett högst underfundigt sätt, att beskriva Halims känsla av utanförskap, samtidigt som han genom Halims ögon ger en syrlig och komisk bild av det svenska samhället, och dess egenheter:

[...] jag tryckte mute i öronen och återvände in i huvudet. Där jag filosoferade fram en hel tidningsteori: I Sverige det finns ändå mycket blattar och därför det är viktigt vi inte börjar jiddra och startar knas för då svennarna får panik eftersom på innersta insidan dom VET vi är grymmare. Därför det blir maxat viktigt att blattarna glömmer historien så vi blir mera som svennarna. [...] Därför politikerna ger inte hemspråk och vill sprida blattarna på olika områden. [...] Det är därför svennarna säger orden ’slå någon gul och blå’ för det visar man måste ANTINGEN bli gul och blå i innersta själen ELLER man slås gul och blå (kanske av skins, kanske av aina). Aina skickas på alla blattar som visar dom fixat para för då direkt det luktar fuffens för i Svenneland man tjänar feta flisen men aldrig man visar.¹²

3.3 Identitet och klass

Flera aspekter av utanförskapet, och identitetsbygget, i *Ett Öga Rött* kan, enligt mig, även kopplas till en klassproblematik. Jag anser att flera av de frågeställningar som postkolonial teoribildning idag arbetar med, går att koppla till just identitet och klass. Jag vill även mena att *Ett Öga Rött* är strakt präglad av denna tematik, men också att Khemiri igenom texten försöker åskådliggöra delar av denna problematik.

Som jag tidigare har visat, så befinner sig Halim ofta i situationer som gör honom otrygg i sin person, i sin identitet. I dessa situationer väljer han för det mesta att söka trygghet i vad han uppfattar som motsatsen till det svenska och det västerländska. Han väljer då i vissa situationer att identifiera sig med kulturella stereotyper, i detta fall ”den västhatande araben”, ”icke-svensken”. Med hjälp av denna fantasifigur känner Halim att han har ett stolt arv, en stark bild av sig själv, och att han är en viktig del av något större. Halim väljer i sina tankar att även gå så långt som att identifiera sig med grova fördomar, vilka i sin tur direkt leder tankarna till stereotypen av en muslimsk fundamentalist:

Första lektionen jag skulle ha ensam med Alex för han skulle snacka extra om judeutrotelsen.

Antagligen Sonja såg jag hade inte lurats av dokumentären och mest samlat suddbitar på hög till

¹² *Ett Öga Rött*, s. 104

attacken mot Kristoffer. [...] Sen Alex började snacka på om dom sex miljonerna som dödats och gashusen och brännugnarna och godstågen. Han visade overheads med foton på kvinnor och barn och stora rum med utslagna guldänder och sparad hår på högar. Men han kom för sent för Dalanda har redan berättat dom flesta siffrorna är lite överdrivna och mest används som propaganda för Israel. Plus det var inte bara judar som dog utan också massa polacker, zigenare och bögar. Sen alla som säger sanningen arresteras och spärras in som Ahmed Rami. Förstås Alex kunde inte lura och inte ens bilderna på massgravarna jag lät komma för nära. Istället jag tryckte mute och gjorde tankeattacker mot politikerna som stoppade moskébygget i Botkyrka.¹³

Min uppfattning är den att klasstillhörighet och fundamentalism oftast starkt hänger samman. Det är väl närmast allmängiltigt att fundamentalism lättare slår rot hos en utbildad arbetarklass, än hos t.ex. en välutbildad medelklass? Rent hypotetiskt är det också mer rimligt att onyanserade verklighetsuppfattningar lättare att slå rot hos de människor som känner sig utanför i ett samhälle, de som känner sig alienerade. Samma tendens bör därmed kunna tillskrivas det utanförskap som Bhabha talar om, de som befinner sig ”mitten mellan” i ett samhälle, de som anser sig stå utanför. Detta mönster passar även in i Saids bild av hur vissa individer identifierar sig utifrån eller med ”den andre”, med hjälp av kulturellt och politiskt konstruerad ”otherness”/”olikhet”.

Jag vill mena att Halims klasstillhörighet, passar in i det mönster, som jag här målat upp. Jag tror att den identifikation, som Halim bitvis väljer, till stor del kan liknas vid den process som sker hos t.ex. en svensk nynazist, en muslimsk fundamentalist, eller en nordamerikansk kristen fundamentalist. Jag tror att alla dessa grupper oftast ”rekryteras” från en utbildad, och oftast fattig, arbetarklass. De är hos de ”kastlösa”, de som känner en hopplöshet och ett utanförskap, som det är lättast att propagera för falska samhällsschabloner. Jag ser kopplingen mellan klass och socialt utanförskap som en given parameter, allmängods med andra ord. Av denna anledning tror jag också att just klassaspekten i *Ett Öga Rött* är oerhört viktig för postkoloniala, men också övriga läsningar.

En annan aspekt av detta, anser jag mig till viss del finna i Halims kvinnoyn. Jag menar på intet sätt att en ojämlik kvinnoyn hör ihop med vilken samhällsklass man är sprungen ur, eller befinner sig i. Däremot vill jag påstå att den strukturellt manliga maktdominansen har en tendens att anta olika former och uttryck, beroende på vilken av de olika samhällsformationerna/samhällsklasserna man befinner sig i.

¹³ *Ett Öga Rött*, s. 66-67

Halim har under romanens handling ett genomgående ambivalent förhållande till det kvinnliga könet. Ena stunden kan en kvinna vara en gudinna för Halim, för att nästa dag kallas för en hora. Det är dock mycket tydligt att Halims kvinnoförakt är ett beteende som är grundat i dålig självkänsla och omogenhet. Min tolkning är att Halim tänker och talar om kvinnor, på ett sätt som ska passa in i den bild av sig själv, som han själv halvhjärtat försöker bygga, och leva upp till. Som jag ser det så väljer Halim att identifiera sig med den västerländska schablonbilden av en muslimsk invandrarkille som kommer från en fattig förort. Jag ser Halims hemmasnickrade attityd till kvinnor, andra invandrare och det svenska samhället som en del av den ”hemlöshet” som han upplever. Att adaptera en fördomsfull kulturell schablon, blir alltså en enkel lösning för Halim. I jakten på en känsla av socialt ”medlemskap”; att tillhöra ”de andra”, och på detta sätt leva upp till bilden av ”otherness”, genom att identifiera sig med just ”det andra”, det han tror sig vara motsatsen till det samhälle han lever i, och på så sätt samtidigt vara en slags rebell. Jag kommer i följande del att gå in lite närmre på just termen ”otherness”.

4. Att göra västvärldens bild till sin

4.1 *Orientalism* – En introduktion

Said påpekar inledningsvis i *Orientalism* att: ”Orienten var i det närmaste en europeisk uppfinning och hade sedan urminnes tider varit ett område för romantik, exotiska gestalter, bedårande minnen och landskap och märkliga upplevelser”.¹⁴

Vad Said genom verket *Orientalism* har företagit sig är att koppla denna hållning och detta maktutövande till den Västerländska kulturutövningen. Detta för att visa på den stora roll som bl.a. litteraturen har spelat, och fortfarande spelar, för Västs attityd gentemot Öst. Dessutom visar han exempel på hur litteraturen har, medvetet och omedvetet, använts som verktyg för att tradera olika grader av fördomsfulla ”verklighetsframställningar”:

Mina viktigaste antaganden har varit – och är fortfarande – att både lärdomsområden och verk av även den mest excentriska konstnär begränsas och påverkas [...] Det Orienten som framträder i orientalismen är följaktligen ett system som fungerar inom ramarna för en hel uppsättning krafter

¹⁴ Said, Edward, *Orientalism*, Ordfront, Stockholm 2004, s. 63

*vilka har fört in Orienten i den västerländska lärdomen, det västerländska medvetandet och så småningom i det västerländska imperiet.*¹⁵

Said använder sig vidare av begreppet ”orientalism” för att beteckna en fortfarande verksam tradition med djupa rötter. Han väljer att beskriva begreppet som:

*[...] ett sätt att förhålla sig till Orienten som har sin grund i områdets speciella ställning i det europeiska Västerlandets historia. Det är inte bara det att Orienten ligger alldeles intill Europa; det är också där man finner Europas bästa, rikaste och äldsta kolonier, källan till dess civilisation och språk, dess medtävlare på det kulturella området och en av dess mest inpräntade och oftast återkommande bilder av det annorlunda. Därtill har Orienten bidragit till definitionen av Europa (eller Västerlandet) genom att vara dess motbild, motidé, motsatta personlighet och en motsatt erfarenhet. Ändå är detta Orienten inte enbart en föreställning. Orienten är en integrerad del av Europas materiella civilisation och kultur.*¹⁶

Enligt Said är orientalismen ”en skapad massa av teori och praktik, i vilken det i generationer gjorts ansevärda investeringar”, och att detta system av kunskap om Orienten kom att bli ”ett accepterat filter som släppte igenom kunskaper om Orienten till det västerländska medvetandet”. Dessa investeringar har i sin tur mångfaldigat ”de utsagor som orientalismen förde ut till den allmänna kulturen”, vilket i sin tur ”gjorde dem verkligt fruktbara”.¹⁷

Det är framförallt två sorters bilder som har målats upp och hållits vid liv genom denna orientalistiska tradition. Den ena av dessa bilder är det romantiskt mystiska sagoland som flera européer fick ta del av genom verk som t.ex. *Tusen och en natt*, men även genom de beskrivningar av Orienten som hade nedtecknats av europeiska ”orientalister”. Orienten beskrivs då som ett exotiskt arabiskt land fyllt av mystik, fest och skatter. Här skulle man även, åtminstone i litteraturen, finna: ”sinnlighet, löften, skräck, storslagenhet, idyllisk lycka, intensiv energi: Orienten i det sena sjuttonhundratalets romantiska, förtekniska föreställningsvärld hade verkligen en kameleontliknande karaktär som kallades ’orientalism’”.¹⁸

Den andra bild som den västerländska publiken ofta getts är Orienten och ”orientalen” som en motbild till Västerlandet och västerlänningen. Orientalen blir genom

¹⁵ Said, s. 318-319

¹⁶ Said, s. 63-64

¹⁷ Said, s. 70

¹⁸ Said, s. 212

denna beskrivning oftast trög, lat, hämndlysten och opålitlig. Orientens länder och kulturer beskrivs i sin tur som konservativa, stillastående, oföränderliga och notoriskt krigiska. Said skriver som följer: ”På ena sidan finns västerlänningarna och på den andra araberna-orientalerna. De förra är (utan inbördes rangordning) rationella, fredliga, vidsynta, logiska, kapabla att hålla sig till verkliga värden, de saknar naturlig misstänksamhet. De senare har inga av dessa egenskaper.”¹⁹

4.2 ”Orientalismens” funktioner i *Ett Öga rött*

”Hela tiden jag hörde Dalanda inne i huvudet som en radio. Hon påminde jag är ingen ligist utan släkting till Hannibal som bazade romarna med elefanter och al-Khwarizmi som gav namnet till algebran.”²⁰ I *Ett Öga Rött* känner sig dess huvudperson, Halim, allt som oftast svag och osäker. I flera sådana situationer så söker Halim då en fiktiv tröst i, vad han vill se som sina historiska rötter, och sitt kulturarv:

Jag satt där på geografin och kände mig som gammal arabisk vetenskapsman med fez och snabelskor som bodde i torn (kanske i gamla Bagdad). Jag hade kikare som räckte hela vägen till Europa och rykte som gjorde andra lärda tittade på mitt torn med blandad hat och nyfikenhet. Dessutom jag var värsta kosmonovan och hade massa gussar som ville komma till mitt torn för att röka shisha och sen baza bara för att jag var så grymmish klokish.²¹

Halim väljer att identifiera sig med det som ”Västerlandet” ofta väljer att använda som sin motbild. Detta blir en identitet för den identitetslöse. Halim väljer bort att definiera sig som ”mitemellan”, han är ute efter något som är mer fast, mindre odefinierat. Tyvärr resulterar detta i att han, p.g.a. okunskap, definierar sig utifrån fördomar, motbilder och myter. I en intervju pekar författaren, Khemiri, på paralleller mellan sig själv, och sin romankaraktär:

Han gick runt i Jerusalem och tänkte på den period när han var 14-15 år och bar på en romantiserad bild av Tunisien, Nordafrika och Orienten.

– Den bestod av magdansöser, flygande mattor och faraoner, ett Orienten som i "Tusen och en natt". Jag gjorde västvärldens bild till min.

¹⁹ Said, s. 124

²⁰ *Ett Öga Rött*, s. 14

²¹ *Ett Öga Rött*, s. 109

– Och när jag var i Tunisien och försökte hitta mina arabiska rötter, då lyssnade mina kusiner på *Madonna*.²²

Både Bhabha och Said pekar i sina postkoloniala teorier på just det imaginära skapandet av ”kulturella världar” och ”kulturella essenser” i vår kultur. Jag tänker mig att ett sådant ”skapande” skulle kunna vara ännu mera påtagligt, hos en individ som upplever en känsla av rotlöshet.

Jag anser att följande del i *Ett Öga Rött* kan ses som en brännpunkt, vad gäller Halims världs och identitetsbild. Halims far, Otman, och dennes vän, Nourdine, diskuterar Palestina-Israelkonflikten i häftiga ordalag, Halim väljer då att ge sitt bidrag till diskussionen:

– Man måste komma ihåg det gamla arabiska ordspråket: att dom intellektuella har stor likhet med halta kameler. Eftersom dom aldrig gör revolution, alltså. [...]

– Vad sa du, Halim?

– Dom intellektuella. Att dom har likhet...

– Jag hörde. Det är Dalanda som har lärt honom detta. Berätta mera vilka andra arabiska ordspråk har hon lärt dig?

Och jag blev lite stolt att han frågade så jag räknade upp några exempel.

– Vi har 'En man utan språk är som en kamel utan puckel – värdelös'. Och samma med man utan historia. Och 'En man utan mod är ingen man'. Och sen 'Gå inte över Nilen för att hämta vatten'.

– Jaha, jaha. Några mer?

Pappa log med ena kinden.

– Jag minns inte alla, jo 'Fega kameler längtar, modiga kameler sticker'.

På precis samma sekund Nourdine och pappa började skratta. Först jag trodde det var bra skratt men ganska snart jag fattade det var spetsigt och kyligt.

– Tror du på allt den där gamla tanten säger? Va?

– Tror du att ett ordspråk blir arabiskt bara för att man sätter in lite Nilen och några kameler? [...]

Inuti det bultade och frätande syra låg i magsäcken och jag koncentrerade för att hitta svar och spela cool men ändå rösten lät tjockt grötig när till slut den kom ut.

- Hur skulle jag veta?

Då blev det tyst. Nourdine askade försiktigt och ibland pappas spritpenna gnisslade mot plasthölje. Båda såg ut som dom ångrade.²³

²² Kellberg, Christina: ”Med huvudet fullt av vimmelkanter”

²³ *Ett Öga Rött*, s.221-222

Här sker en konfrontation av Halim, men även av hans fars syn på sin sons situation. Med hjälp av Bhabhas texter kan det, delvis, förklaras på följande sätt: *"With no experience of your homeland, you are free to imagine it in any way you choose, and to give it a well-founded and reliable identity. [...] The homelands we create are, ...imaginary, which does not mean they are unreal. This unreality implies that we can re-imagine them, in principle endlessly..."*²⁴ Även om Halim inte kommer från ett annat land, så väljer han ju att identifiera sig med sin fars ursprungliga hemland, och därmed ett nordafrikanskt muslimskt samhälle, som han trots allt saknar fullödlig kunskap om. Därav de imaginära bilderna av detta arv. Jag tänker mig att Khemiri medvetet använder stora delar "orientaliska" schabloner, och detta av mer än en anledning. Genom att göra detta menar jag att han pekar på hur lätt generaliseringar, och fördomar, kan bli styrande för den som söker sin identitet, den som anser sig fränkopplad från samhället. Samtidigt pekar Khemiri därmed även på västerländsk populärkulturs schablonbilder av Österlandet, och hur dessa kan bli verksamma i ett brett spektra. Utan att vara medveten om det, så använder Halim sig ständigt av fantasier, som är starkt präglade av mytiska och populärkulturella schabloner/stereotyper:

Plötsligt jag fick som starkaste hägring och i några ljusa sekunder jag såg mig själv i framtiden som levande person. (Låter skumt – ändå helt sant.) [...] Från hakan det gick flera decimeter långt skägg och på fötterna jag hade snabeltofflor i rödaste sammet. [...] Den framtida Halim tittade upp från skrivboken och kollade rakt på mig med lugnaste faraomin. Hans röst ekade fram som döda mästare i kungfilmer: 'Låt dom inte knäcka dig', han sa. 'Knäcka dig knäcka dig', ekot sa.²⁵

Vid min läsning slås jag ständigt av vad jag tycker mig likna ett "exotiserande" som tema, återkommande likt ett ledmotiv. Detta tema återkommer även vid en närmare titt, både kring författarens personliga upplevelser, hos hans fiktiva karaktär, men också kring romanens mottagande i Sveriges kulturvärld. Khemiri kommenterar detta problem i en intervju med Björn Af Kleen:

Exotism. Inte så lite av den varan fanns i mottagandet av debuten. Medelålders kritiker prövade gärna glatt lyckan i vad man uppfattade som bokens typiskt Rinkebysvenska uttryck. Fett bra, utbrast man.

²⁴ Huddart, David: *Homi H. Bhabha*, Routledge, New York, 2006, s. 70-71

²⁵ *Ett Öga Rött*, s. 214-215

- *Ändå är inte ett exotiserat intresse för invandrare att föredra framför likgiltighet?*
- *Jag är inte helt säker. Den exotiserande inställningen är hela tiden villkorad. Vi vill ha invandraren så länge han spelar sin banjo och uppfyller vår bild av vem han ska vara. [...]*
- *Det finns ett implicit förtryck i det också, vi tycker om dig så länge du gör det som faller in i våra fördomar om vad du ska göra. [...]*
- *Vi definierar oss utifrån dikotomier. För att veta vem jag är, måste jag veta vem du är. Om jag plötsligt förändrar mig, byter skepnad, blir det svårare för dig att veta vem du är.*
- *Om man tvingas inse att världen inte består av svenskar och blattar, om man slutar bry sig om etnicitet, kastas man in i en osäkerhet.²⁶*

Vid ett av romanens slutskeden blir Halim konfronterad av sin far. Han har då funnit Halims anteckningar, vilka till stor del är den text som vi som läsare har tagit del av, genom romanens dagboksform. Det uppdragas, eller snarare bekräftas, här för läsaren, att den text och det språk som man tagit del av är Halims egna ”språkbygge”. Halim vill genom språket bygga en ”identitet” som han menar tillhöra honom och hans far, något som gör de två till ett, och på så sätt finna en gemenskap i att vara en del av ”de andra”:

- Vad tror du att du håller på med egentligen?
- Vad menar du? [...]
- Varför skriver du sådär? *Fett skönt, shunnen, gussen. Va?* Vem känner du som pratar så där? Varför tror du vi flyttade? [...]
- Vad vill du egentligen? Vill du att jag ska snacka svenskesnack? Jag vet i alla fall vem jag är och var jag kommer ifrån.
- Men är du helt dum i huvudet? Tror du inte att jag vet att du kan bättre svenska än så där? För några år sen pratade du helt perfekt och nu? *'Ey gussen baxa baxa'*. Vad håller du på med?
- Jag är i alla fall ingen svikare. Jag har i alla fall inte glömt kampen...²⁷

Halim försöker in i det sista att försvara och återuppbygga den fantasibild som han skapar åt sig själv; den bild av sig själv, som han tänker skall stärka hans självkänsla. Han blir därmed i ett extra stort behov av ”en kamp” att luta sig mot. I Halims fall blir det en konstruerad kamp mot det västerländska, svenska och dess ”integrationsplan”: *”För hur ser integration ut,*

²⁶ Af Kleen, Björn: ”Hassen Khemiri vill uppfinna sig själv”, *Sydsvenska Dagbladet*, Nätupplagan 2006-02-04 (Utskrift finns i författarens ägo)

²⁷ *Ett Öga Rött*, s. 214-215

*egentligen, bortom politikernas hurtiga och ofta fyrkantiga program? Vilken identitet gör man avkall på och vilken konstruerar man?”*²⁸

4.3 ”De andra” – fiktion och verklighet

Många läsare har med stor sannolikhet kopplat språket i *Ett Öga Rött* till invandrarens eller ”de andras”. Detta är givetvis ett problem; dock tycker jag det är viktigt att påminna om att det därmed inte är romanens problem, utan ett samhälleligt problem, en fråga om fördomar. Fördomar som Khemiri utnyttjar både inom romanens fiktion, men också genom att ge romanen den form som den fick. Jag har svårt att tänka mig att Khemiri inte var medveten om vilken effekt stilen skulle ha på mottagandet. Frågan om ”svenskheten” fick givetvis nytt bränsle vid romanens mottagande, vilket Khemiri här diskuterar i en intervju:

– Idén att det skulle finnas något helt och hållet svenskt är falsk. Det finns inga tydliga gränser mellan olika etniska kategorier, ingen människa har en statisk identitet, alla rör sig någonstans mellan olika grupper i samhället. Och likadant är det med språket. [...] Han är utled på begreppet invandrare, gillar inte att bli klassad som invandrarförfattare och vill inte att hans bok ska ses som en rapport från en "invandrantät förort".

*– Det är så trist och endimensionellt att bunta ihop allt icke-svenskt och kleta dit etiketten invandrare. Det svenska blir positivt, resten negativt.*²⁹

Khemiri sätter alltså genom *Ett Öga Rött*, medvetet eller omedvetet, fingret på två olika former av ”otherness”, det frivilliga utanförskapet som identitetsskapare hos den fiktive Halim, och det ofrivilliga i att bli klassad som ”den andre”, i mottagandet som författare i Sverige. Jag vill mena att det inte är helt förvånande att ett verk som på ytan kan likna något ”sprunget ur”, eller som behandlar schablonen av, ”en annan värld”, eller ”en invandrarvärld”, också, med hjälp av dikotomins glasögon, felaktigt kan läsas och misstolkas som något sådant. Jag har själv talat med flertalet människor, som efter sin läsning av *Ett Öga Rött*, gav uttryck för liknande fördomar. Läsare som tyckte att ”visst var det roligt att smaka på ’rinkebysvenska’, men att det dock var en aning svårt att hänga med ibland”. Sådana

²⁸ Rabe, Annina: ”Vasst på bruten svenska” *Svenska Dagbladet*, Nätupplagan 2003-08-04 (Utskrift finns i författarens ägo)

²⁹ Svensson, Gert: ”Språket – identitetsskapare och maktmedel”

missstolkningar sker självklart till största del p.g.a. okunskap, eller en slarvig läsning. Det blir dock en aning tragiskt, eller ironiskt, att denna roman, som är skriven av en svenskfödd författare, samt dessutom handlar om en svenskfödd pojke, kan misstolkas som en roman skriven på ”rinkebysvenska”, och handlar om invandrare, samt är skriven av en ”invandrarförfattare”. Khemiri kommenterade detta i en intervju i Sydsvenska Dagbladet:

- *Det är klart att det finns många saker i språket i 'Ett öga rött' som leder tankarna i en viss riktning. Men jag har aldrig hört ord som skor krispar, minnet möglar, huvudet fylls av vimmelkanter. De är rena litterära konstruktioner, från någon som kan svenska lite för bra.*
- *Därför kändes det fuckin' jävla konstigt att slå upp en recension där det stod: det är tur att den svenska lektören hjälpt Jonas med språket annars skulle det vara för svårt för svenska läsare att ta det till sig.*³⁰

I de största svenska dagstidningarna skrevs det dock en hel del läsvärda texter om problemet med olika former av fördomsfullt mottagande och läsningar, varav flera därför också är citerade i denna uppsats. En sådan debatt, och vad den kan erbjuda och belysa, anser jag nämligen vara fullkomligt ovärderlig. Vilket bl.a. Eva Bäckstedt uppmärksammade genom sin artikel i Svenska Dagbladet:

*Alla har de höjts till skyarna av en entusiastisk kritikerkår, och alla kallas de, tveklöst och hjärtligt, invandrarförfattare. Men det är något skumt med dessa invandrare. [...] Både Jonas Hassen Khemiri och Johannes Anyuru är födda i Sverige av svenska mödrar, och lever därmed inte ens upp till Statistiska Centralbyråns officiella definition av begreppet "utländsk bakgrund". Deras språk brukar framhållas. [...] De använder, på ett högst medvetet sätt, ett litterärt språk som avviker en del från standardsvenskan - men det gör även författare som Sara Lidman och Torgny Lindgren, utan att för den skull klassificeras på något särskilt sätt. Frågan är om Khemiri, Anyuru och Leiva Wenger ens tematiskt går att beskriva som invandrarförfattare. [...] De närmast berörda är emellertid inte alls trakterade av att buntas ihop under rubriken "invandrarförfattare".*³¹

³⁰ Af Kleen, Björn: ”Hassen Khemiri vill uppfinna sig själv”

³¹ Bäckstedt, Eva: ”Tre svenska män från förorten”, *Svenska Dagbladet*, Nätupplagan, 2003-11-23 (Utskrift finns i författarens ägo)

Läser man istället Ragnar Strömbergs recension i Aftonbladet, som tyvärr bara är en av flera mindre insiktsfulla recensioner, så blir det ganska tydligt, att missförstånd inte är helt ovanligt vid recensioner av ett material, som uppenbarligen är så ”laddat” som denna roman. Frågan angående Strömbergs recension är dock **vilken** sorts laddning han valt att fokusera på, och på vilket sätt:

Jonas Hassen Khemiris debutroman Ett öga rött kommer att väcka anstöt i de flesta tänkbara ideologiska och litterära läger, också bland dem som annars skulle välkomna en talangfull ung förortsförfattare. Khemiri kommer att anklagas för sexism, fascistisk våldsdyrkan och antisemitism, för Ett öga rött kännetecknas inte av subtila distinktioner mellan författaren och det skrivna, en strindbergske bok som söker sanningen i striden, skönheten i hatet.³²

Strömberg har rätt i att det finns likheter mellan författaren och dess romankaraktär. Detta är något som jag själv pekar på som en av nycklarna till en postkolonial läsning av romanen, men denna betyder dock inte att romanförfattaren och romankaraktären är en och samma person, och det betyder absolut inte att Halim är ett direkt språkrör för Khemiri. Vad Khemiri vill göra, vilket jag anser framgå av flera intervjuer med densamme, är att skriva en roman, där en stor del av temat är identitet och autenticitet. En, bitvis psykologisk, skildring av en personlig utvecklingsprocess. Strömberg stämplar istället direkt Khemiri som en förortsförfattare, för att sedan slutligen stämpla Ett Öga Rött som ”en utvecklingsroman som besvärjer uppbrottet och utbrytningen, men heroiserar att stanna kvar bland de sina.”³³ Strömberg påpekar sedan ytterligare hur romanens huvudkaraktär egentlig endast för författarens talan: ”Och för att ingen ska sväva i tvivelsmål på att han [Khemiri] står för varje ord, varje påstående om tingens ordning och sakernas tillstånd, flyttar han själv in i samma uppgång som sin hjälte som öppet redovisar dealen med sin uppbövsman”³⁴

Hur Strömberg kommer fram till denna tolkning är för mig helt främmande. Han avslutar artikeln med vad jag anser vara något av ett klavertramp, han väljer nämligen att angripa romanens karaktär, Halim (Eller Hamil, som Strömberg genomgående namnger honom i sin artikel), som om denne vore en levande person, eller rent utav författaren själv:

³² Strömberg, Ragnar: ”Räkna med bråk – Ragnar Strömberg om en våldsam debut”, *Aftonbladet*, Nätupplagan 2003-08-04 (Utskrift finns i författarens ägo)

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

[...] som när Hamil hävdar att det aldrig funnits några stora judiska idrottsmän för i sporten kan man inte ta sig fram med hjälp av "pengar och kontakter". Det senare påståendet är häpnadsväckande - om det är något som kännetecknar den samtida internationella idrotten är det en mediabygad penningcirkus - medan det förra bara är okunnigt: Max Baer, Mark Spitz, flera av spelarna i 30-talets österrikiska fotbollslandslag Das Wunderteam. Så utan att vilja göra förlagen till censurinstanser, menar jag att någon i huset under resans gång borde visat integritet nog att påpeka det i sak befängda.³⁵

Har man gjort en någorlunda noggrann läsning av Khemiris bok, så anser jag, att det står ganska klart för en, att huvudkaraktärens, och denne berättares språk, inte är ”autentiskt”, utan ett sätt för Halim att anpassa sig till olika former av dikotomier, för att på så sätt ”höra hemma” någonstans i samhället, och i sig själv. Helt enkelt en form av ”otherness”. Jag kan då inte förstå hur vissa kritiker kan göra tolkningen att Halim skulle vara ett språkrör för samhällsdestruktiva tankar. Jag ser honom snarare som ett exempel på hur sådana tankegångar kan slå rot hos en socialt och existentiellt alienerad individ, och hur dessa kan tolkas rent sociologiskt, men även kulturellt. Khemiri påpekar också detta i Bäckstedts artikel: ”– Det är ju just bilden av "invandraren", och hur en invandrare ska skriva som min bok vänder sig emot. Det gäller inte minst berättarjaget Halim och hans språk. Kan man verkligen lita på berättarrösten? Hur autentisk är han? Hur äkta är hans språk? Det är autenticitetstemat som är centralt.”³⁶

4.4 Khemiri och ”det postkoloniala”

För den som på något sätt har varit i kontakt med postkolonial teoribildning, på ett sociologiskt eller litterärt plan, så anser jag att det efter en läsning av Khemiris debutroman *Ett Öga Rött*, borde stå ganska klart att Khemiri är bevandrad inom, och medveten om, just detta fält. Khemiri har själv förkovrat sig i litteraturvetenskapliga studier, vilket jag i princip anser framkommer i vissa av de citat som jag har valt att ta med i denna uppsats. Khemiri verkar enligt dessa artiklar och intervjuer djupt intresserad av just problematiken kring språk, makt, identitet och existentiellt, samt socialt, utanförskap.

Jag tycker att *Ett Öga Rött*, och dess huvudkaraktär, på sätt och vis skulle kunna ses som en modell för postkolonial problematik. Om vi ponerar detta, så kan romanen då också

³⁵ Strömberg, Ragnar: ”Räkna med bråk – Ragnar Strömberg om en våldsam debut”

³⁶ Bäckstedt, Eva: ”Tre svenska män från förorten”

ses och läsas som just en inbjudan till postkoloniala funderingar eller frågeställningar. Frågan är hur Khemiri skulle ställa sig till detta - om han medvetet har valt att inkorporera ett ”postkolonialt mönster” i sitt verk - eller om det helt enkelt är intresset för dessa frågeställningar, som så starkt lyser igenom? Frågan får i brist på en intervju för tillfället stå obesvarad.

5. Slutord – Värdet av en postkolonial läsning

I förordet till denna uppsats, så citerade jag Bhabha. Han pekade på att vi bör sluta fästa för stor vikt vid kulturella skillnader, för att istället koncentrera oss på kulturella likheter och dess hybriditet. Och om vi började analysera just det hybrida i kulturer, dess samverkan, det som möts i mitten, så kan vi också lättare sätta fingret på sådant som också är mer osäkert, men kanske därmed också desto mer talande för tillståndet hos de kulturella sfärer som vi lever i.

Jag anser att Khemiri, genom sin roman *Ett Öga Rött*, utvinmer mer fruktbara tankegångar om det svenska kultur och samhällstillståndet, än vad många andra romaner har gjort under det senaste decenniet. Detta sker dock först om man i sin läsning tar upp de reaktioner och tankegångar som mottagandet innebar. Det står också klart hur ”nervösa” vissa svenska kritiker blev, när de stötte på en text av detta slaget, hur osäkra flera mottaganden blev. Själv anser jag att just detta är en av romanens största förtjänster, utöver dess litterära värde. Vi behöver litteratur som lyfter fram, och belyser, förutfattad och fördomsfull respons. På så sätt blir vi förhoppningsvis påmind om hur långt vi har kvar till ett jämlikt och fördomsfritt samhälle. Jag menar att man aktivt bör uppmuntra litteratur, och konst överlag, som kan osäkra oss när vi döljer oss bakom ett samhälle som vi ibland inbillar oss vara ”politiskt korrekt”. Vi behöver helt enkelt litteratur som tvingar oss att bemöta vår egen fördomsfullhet. Det intryck som jag har fått, är att Khemiris roman till viss del missuppfattades, då fokus allt som oftast verkar ha legat på den möjliga ”invandrar och förortsaspekten” i romanen. Jag anser dock att jag genom denna uppsats har pekat på hur man istället kan fokusera på romanens identitets och autenticitetstema, som något mer fruktbara aspekter i en läsning.

Den postkoloniala teoribildningen har i denna uppsats främst bidragit med viktiga verktyg för min läsning. Dock ligger en del av min poäng i just detta. Jag anser att

användandet av dessa tankegångar öppnar upp både nya och gamla verk, på ett sätt som är nyttigt och uppfriskande. Jag har försökt att vara bred i min läsning, genom att t.ex. koppla dessa postkoloniala termer till klass och kön, för att därmed försöka visa på möjligheten till olika användningsområden.

Om formatet för denna uppsats vore ett annat, så hade jag gärna inkorporerat samtliga av Khemiris alster, vilket, med största sannolikhet, endast hade stärkt en postkolonial läsning. Detta är dock, enligt mig, ett lysande uppslag för en D-uppsats på detta område.

[Omfång: 46,909 tecken, exkl. fotnoter, 49,145 inkl. fotnoter]

~Källförteckning~

Böcker

Bhabha, Homi K: *The Location of Culture*, Routledge, New York, 1994

Helgesson, Stefan: *Efter västerlandet*, Natur och Kultur, Stockholm, 2004

Huddart, David: *Homi H. Bhabha*, Routledge, New York, 2006

Khemiri, Jonas Hassen: *Ett Öga Rött*, Norstedts, Stockholm, 2003

Said, Edward, *Orientalism*, Ordfront, Stockholm 2004

Artiklar

Af Kleen, Björn: ”Hassen Khemiri vill uppfinna sig själv”, Sydsvenska Dagbladet, Nätupplagan 2006-02-04, <http://sydsvenskan.se/nojen/article140277.ece>

Bäckstedt, Eva: ”Tre svenska män från förorten”, Svenska Dagbladet Nätupplagan, 2003-11-23, http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/artikel_122416.svd

Kellberg, Christina: ”Med huvudet fullt av vimmelkanter”, Dagens Nyheter, Nätupplagan 2003-08-10, <http://sydsvenskan.se/nojen/article140277.ece>

Rabe, Annina: ”Vasst på bruten svenska” Svenska Dagbladet, Nätupplagan 2003-08-04, http://www.svd.se/kulturnoje/litteratur/artikel_28325.svd

Strömberg, Ragnar: ”Räkna med bråk – Ragnar Strömberg om en våldsman debut”, Aftonbladet Nätupplagan, 2003-08-04, <http://www.aftonbladet.se/kultur/article154681.ab>

Svensson, Gert: ”Språket – identitetsskapare och maktmedel”, Dagens Nyheter, Nätupplagan 2004-08-02, <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=293494>

Webbsidor

Jonas Hassen Khemiri om Ett Öga Rött, Norstedts Förlags hemsida

<http://www.panorstedt.se/templates/Norstedts/Page.aspx?id=33429> (Hämtad 2007-10-10)